

YARATICI ÖĞRETİM ÜZERİNE

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Yaratıcı öğretim, eğitim çevrelerinde sık konuşulan konulardan biri olmaya layıktır. Çünkü, yaratıcılık, ileriye, daha iyiye yönelik bir davranıştır. Bunun da yolu, büyük bir olasılıkla eğitim ve öğretimden geçer. Her meslekte üstün başarı gösterenler, aralarında yaratıcılık gösterenler arasından çıkmıştır. Yaratıcılıkta, kuşkusuz, doğuştan getirilen yeti ve yeteneklerin rolü vardır; fakat, bunlar yeterli değildir. Bunda kişinin yaradılışının (mizacının, huyunun), en önemlisi de güdü (saik, motive) ve alışkanlıklarının rolü vardır. Araştırmalar, zekâ derecesinin yüksekliği ya da düşüklüğü ile «yaratıcılık» yeteneği arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını göstermiştir. Bu durumda, kişiyi yaratıcı etkinliklere götürmede okuldaki öğretim çalışmalarına büyük ödev düşüyor demektir. Eğitimle yaratıcılık çoğaltılabilir ve azaltılabilir.

Önce, eğitim ve öğretimde «yaratıcılık» nedir? Bunun üzerinde duralım. Eğitimde özellikle «yaratıcı çalışma», «yaratıcı düşünme» terimlerinde kullanılan «yaratıcılık»tan amaç, kişinin, alışılmışın dışında bedensel ya da zihinsel çalışma sonucu olarak ortaya yeni, özgün (orijinal) bir ürün çıkarmasıdır. Bu yeni ürün, maddi ve manevi olabildiği gibi yeni bir yöntem de olabilir. Bir bilim adamının icat ettiği bir araç ya da bulduğu bir doğa yasası, böyle bir çalışmanın ürünüdür. «Buluşculuk, yenilik arayıcılık, eski sorunlara yeni, çözümler buluculuk, özgün düşüncülük» hep birer yaratıcılık belirtisidir. Bugünkü uygarlık, bu tür ürün veren insanlara çok şey borçludur. Bunların yaşamları ve özellikle çalışma yöntemleri, eğitim ve öğretimle uğraşanlara örneklik yapacak birer değer taşımaktadır.

Bu anlamdaki yaratıcılık, hemen her çevrede istenen, fakat kolay gerçekleştirilemeyen bir dilek olarak kalmıştır. Eğitim (pedagoji) edebiyatında bunun bir hayli yeri vardır. Son çeyrek yüzyılda bizde ilköğretimde girilen program geliştirme çabaları da çocukları yaratıcı çalışmalara yönlendirecek yöntemler getirmek amacıyla yapılıyordu. O zamanlarda küme çalışması ve proje yöntemi sözleri, bu yaratıcı çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla dilden düşürülmüyordu. Deneme çalışmaları yapıp 1968 tarihli İlkokul Programı yayımlandıktan kısa bir süre sonra yöneticilerin ve çalışmalarını yürütenlerin yerlerinden ayrılmalarıyla bu sözler unutuldu; bunların yerini çok kez soru-yanıt, anlatma gibi eski yöntemler aldı. Eğitimi sürüp giden (monoton) yöntemlerden kurtarmamız gerekir. Çocuklar, buluşçu, yaratıcı düşünmeye alıştırmalıdır. Bunun da yolu küme çalışması, sorun (problem) çözme, deney ve gözlem gibi öğretim yöntemle-

rinden geçer. Bu yöntemler, okullarımızda gereği gibi kullanıldığı zaman, çok özlediğimiz "yaratıcı öğretimi" büyük ölçüde gerçekleştirmiş oluruz. Bugün okullarımızda genellikle uygulanmakta olan anlatma (takrir), okuma, kaynak kitap ve ansiklopedideki bilgileri olduğu gibi almaya dayanan aktarma yöntemleriyle yaratıcılık yeteneği geliştirilemez. Her şey gibi, yaratıcılık da "yaratıcı" etkinlikte bulunularak öğrenilir. Okuldaki öğretim çalışmaları buna yardım etmelidir.

Okullarımızda çocuklarımız, baskıncı, basmakalıp, hep aynı biçimde sürüp giden yöntemlerden kurtulmalı ve yöntemlerle ilgili öğretimde «yaratıcılık» a değer ve önem veren ortam, yeniden yaratılmalıdır.

Yaratıcılığın en büyük düşmanı taklittir. Taklidin olduğu yerde yaratıcılık olamaz. Öğretimde taklidi, belki başlangıçta ve çok sınırlı beceri öğrenmelerinde kullanabiliriz. Bilgi ve sorun çözümlerinin öğrenilmesinde taklit, sık kullanıldığı zaman yaratıcılığı öldürür. Yaratıcılığa yöneltmek için, çocuğa bir ödev (iş) vermek gerekir. Bu ödev, hiç kimsenin yaptığına benzemeyecek, özellikle özgün (orijinal) bir iş olmalıdır. Bunu çocuğa bildirmeli ve çocuktan bunu istemeliyiz. Bu istek; çocuğu düşünmeye, yeni yollar bulmaya yönetecektir. Küme çalışması, bu yolların bulunmasını kolaylaştıracaktır. Çocuk da böylece, kümesinde bulunan diğer arkadaşlarının etkisiyle, yaratıcı güçlerini harekete geçirecektir. Böylece, başlangıçta ortak düşünme ve çalışma ile kullanılabilir bir araç ya da olumlu bir düşün ortaya çıkacaktır. Kullanılmayacak bir araç ve gereç ya da düşünün'ün okullarda yeri olmaması gerekir. Okullarda yapılacak iş, kitabı ezberletmek değil, çocuğu düşünmeye yönelterek, konu ile ilgili günlük sorunları çözebilecek bir yeterliğe ulaştırmak ve yeni görüş ve düşüncelere yöneltmektir. Okulda bu ilgi, beceri ve alışkanlığı kazanan bir kimsenin, ilerde kendi kendine kaldığı zamanda da, bu ilgi, beceri ve alışkanlığı sürdüreceği umulur.

Okul yönetiminde çocuğu yaratıcılığa götürecek etkinlikler pek çoktur. Okuldaki bütün dersler ve ders dışı etkinlikler buna olanak sağlar. Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler gibi derslerde yapılacak gezi, gözlem ve deneyler ile iş ve proje çalışmaları, yaratıcı etkinlikler için çok elverişlidir. Bilgiler, kaynaklarından alındıktan sonra, imgelem ve düşünme, yani yaratıcılık çalışmalarıyla başka bir biçime çevrilebilmelidir. Bölgenin nüfus, yağış, üretim durumu ile ilgili rakamların bir şema, grafik ve harita biçimine dönüştürülmesi gibi. Sonra, bu ders ve konularla ilgili olayların nedenleri ve sonuçları öğrencilere buldurulmaya çalışılabilir. Öğrencilere konu ile ilgili kompozisyon, resim ve dramatizasyon yaptırılabilir.

Resim, müzik ve beden eğitimi çalışmaları başlangıçta birtakım kural ya da kalıplara göre yapılabilir; fakat, öğrenme gerçekleştikçe çocuğu serbest bırakmak, çocuğun, alışılanlar dışına çıkmasına izin vermek ge-

rekir. Bu evreye ulaşan çalışmalarda, çocuk baskı altına alınmamalıdır. Ona, hiçbir zaman, «Şöyle yap! böyle yap!» dememeliyiz. Bu tür sözler, yaratıcılığı büsbütün öldürür.

Matematik çalışmaları yaratıcı etkinliklere pek çok olanak sağlar. Çocuk, bir sorunu (problemi) birçok biçimlerde çözmeye çalışabilir. Buna engel olmamak gerekir. Çocuk, sorun çözmede belli bir kalıba sokulmamalıdır. Çocuğun zihni yeni görüş, düşünüş ve olasılıklara açık bırakılmalı ve çocuk, yeni gözlem, deney ve karşılaştırmalar yapmaya özendirilmelidir. Çocuk, karşılaştığı her sorunun iyi ve kötü yönlerini görmeye alıştırmalıdır; bir sorunu çözmeye çalışırken, o soruna çeşitli açılardan bakabilmeye öğrenmelidir. Çocuk, sürekli olarak yeni yöntemler araştırma süreci içinde bulundurulmalıdır.

Çocukta "yaratıcılık" yeteneğinin gelişmesinde, öğretmenin tutum ve davranışlarının da rolü büyüktür. Öğretmen, öğretim sırasında ve bütün okul çalışmalarında "demokratik" bir ortam yaratmalı ve kendisi bir "rehber" rolü oynamalıdır. Okulda her öğrenci, görüşlerini özgürce söyleyebilmelidir. Çocuğun, konusunu açıklama ve sorunlarını çözüme ile ilgili etkinlikleri, öğretmen tarafından görülmeli ve övüldüğü sözlerle ödüllendirilmelidir. Çekingen ve daha az başarılı öğrenciler de, uygun sözlerle yüreklendirilmelidir. Bu gibi durumların en küçük başarıları bile öğretmen tarafından değerlendirilmelidir. Ancak, böyle bir ortam içinde öğretimde yaratıcılık belirtileri görülebilir.

Bir de araç ve gereç konusuna değinelim. Yaratıcılık için çevre de gereklidir. Okul, bu çevreyi sağlamalıdır. Yaratıcılık için okulda en uygun çevre, okul kitaplığı, fen bilgileri laboratuvarı, resim atelyesi ve müzik salonu gibi yerlerdir. Buraları, ilgili araç, gereç ve kaynak kitaplarıyla donatılmış olmalı ve öğrencilerin yararına bol bol sunulmalıdır. Çocukta yeni görüş ve düşünüşler, ancak böyle bir ortamla temasla gele gele gerçekleşecektir.

Kısaca, öğretimde yaratıcılık, çocuktan, çevreden ve öğretmenden gelen birçok etkenlere bağlıdır. Öğretmenden gelen etkiler de, daha çok rehberlik ile ilgilidir. Çocuklarımızı sorunlara karşı duyarlı, sorunları çözebilecek kadar düşünmede güçlü ve esnek, alışılmışın dışında özgün düşünebilme yeteneğine sahip yetiştirdikçe, onlara, yaratıcı düşünmenin anahtarını da vermiş olacağız.